

О. В. Фоміна,
д. е. н., професор, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет
В. В. Сопко,
д. е. н., професор, професор кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет
О. М. Прокопова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.22.26

РИЗИКИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОБЛІКУ

O. Fomina,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Associate Professor,
Department of Accounting and taxation, Kyiv National University Of Trade And Economics
V. Sopko,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor Department
of Accounting and taxation, Kyiv National University Of Trade And Economics
O. Prokopyova,
PhD, Associate Professor, Department of Accounting and taxation,
Kyiv National University Of Trade And Economics

RISKS OF TOURIST ACTIVITY ARE IN ACCOUNT

Ризик є невід'ємною частиною фінансово-господарської діяльності туристичних підприємств і потребує значної уваги. Важливо виявити найбільш оптимальні та сучасні методологічні підходи, що сприятимуть оптимальній та комплексній оцінці ризиків в обліку, яка дозволяють певною мірою прогнозувати виникнення туристичного ризику і вживати заходи для його зниження і мінімізації наслідків.

У статті проаналізовано різні підходи до розкриття сутності поняття "ризик туристичної діяльності" та "управління ризиком" і надано власне визначення. Розглянуто ідентифікацію ризиків, як попередній етап управління ризиками туристичної діяльності. Визначено, що попередні заходи з ідентифікації ризиків є важливою та необхідною передумовою для подальшого управління ризиками на туристичному підприємстві. Обгрунтовано необхідність детального вивчення, виявлення характеристик і складання класифікації ризиків туристичної діяльності. Запропоновано етапи управління ризиками, розкрито їх характеристика.

Розкрито визначення "оцінка ризиків", проаналізовано основні методи оцінювання ризиків та запропоновано систему їх оцінки. Обгрунтовано доцільність формування системи визначених деталізованих критеріїв оцінювання ризику та формування комплексного показнику для точної кількісної ідентифікації ризику туристичної діяльності. В цілому ідентифікація та оцінка ризику є основою для прийняття управлінських рішень. Показники ймовірності і суми ризику служать обгрунтуванням створення резервів. Основним способом захисту від ризиків є створення системи резервування не тільки для протидії негативним зовнішнім факторам, а й компенсації їх ймовірних негативних наслідків. На завершальному етапі оцінки бухгалтерського ризику рекомендовано складати робочі документи з формування резервів під бухгалтерські ризики, що дозволяють прогнозувати виникнення туристичного ризику і вживати заходи для його зниження і мінімізації наслідків.

A risk is inalienable part of financially-economic activity of tourist enterprises and needs considerable attention. It is important to educe the most optimal and modern methodological approaches that will assist the optimal and complex estimation of risks in an account, that allow up to a point to forecast the origin of tourist risk and take measure for his decline and minimization of consequences.

In the article the different going is analysed near opening of essence of concept "risk of tourist activity" and "management a risk" and own determination is given. Authentication of risks is

considered, as the previous stage of management the risks of tourist activity. Certainly, that preliminary measures from authentication of risks are important and necessary pre-condition for a further management risks on a tourist enterprise. The necessity of the detailed study, exposure of descriptions and stowage of classification of risks of tourist activity is reasonable. Offer and the stages of management risks, their description is exposed.

Determination is exposed "estimation of risks", the basic methods of evaluation of risks are analysed and the system of their estimation offers. Expediency of forming of the system of certain gone into detail is reasonable criteria of evaluation of risk and forming complex to the index for exact quantitative authentication of risk of tourist activity. On the whole authentication and risk estimation are basis for the acceptance of administrative decisions. The indexes of probability and risk sum serve to the grounds of accumulation of reserves. The basic method of protecting from risks is creation of the system of backuping not only for counteraction to the negative external factors but also indemnifications of them credible negative consequences. On the finishing stage of estimation of book-keeping risk it is recommended to fold working documents from forming of backlogs under book-keeping risks that allow to forecast the origin of tourist risk and take measure for his decline and minimization of consequences.

Ключові слова: туризм, ризики, туристична діяльність, управління ризиками, оцінювання ризиків, ризик-менеджмент, резерв, управлінська звітність.

Key words: tourism, risks, tourist activity, management, evaluation of risks, risk, risks management, reserve, administrative accounting.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Туризм є одним з найприбутковіших і водночас найризикованішим напрямком зовнішньоекономічної діяльності. Під час туристичної діяльності відбувається складна взаємодія між багатьма галузями економіки, відзначається значний вплив міжнародного середовища.

Незважаючи на глобальну фінансово-економічну кризу, обсяги туристичної діяльності у світі показують зростання в середньому на 10 % на рік, а на долю міжнародного туризму припадає 6 % загального обсягу світового експорту та близько 30 % світового експорту послуг, кожне 11 робоче місце у світі припадає на сферу туризму, що доводить стійкість галузі під час світового економічного спаду, перетворює її на ключовий фактор конкурентоспроможної, високоефективної економіки [1].

Суб'єктам туристичної діяльності притаманні певні особливості, що обумовлені специфікою туристичного продукту. На туристичний продукт впливає сфера як економічного так і природного середовища, що безпосередньо впливає на існування суб'єктів туристичної діяльності в умовах високої ризикованості.

Важливу роль виконують особливості туристичного продукту, серед яких можна виділити такі [2]:

- попит на туристичні послуги надзвичайно еластичний щодо цін, але багато в чому залежить від політичних та соціальних умов.

- у зв'язку із сезонними коливаннями попиту відзначається так званий "феномен насичення".

- виробництво туристичних послуг не може миттєво пристосовуватись у часі і просторі до зміни попиту.

- туристичний продукт створюється зусиллями багатьох підприємств, кожне з яких має власні методи роботи, специфічні проблеми, різну комерційну мету.

Тому виникає потреба в дослідженні специфіки ризиків туристичної діяльності в системі обліку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Специфіку ризиків туристичної діяльності досліджено недостатньою мірою, а саме: С.Г. Нездоймінова та Н.М. Андрєєвої запропонували методіку диверсифікації туристичної фірми з метою пошуку стратегічних перспектив для зміцнення підприємством сегменту ринку та розширення ним масштабів діяльності [3]; А.В. Кравцова запропонувала класифікацію ризиків у туризмі [4]; А.О. Овчаров аналізує можливість управління туристичними ризиками [5]; В. Брич та С. Крамарчук пропонують для ефективного управління ризиками у туристичному бізнесі власну класифікацію [6]; І.М. Школа, Т.М. Ореховська, О.П. Корольчук, В.Ф. Кифяк та ін. розглядають ризики як фактор впливу на ефективність діяльності туристичного підприємства [7]; О.Р. Беднарська, О.Б. Свірська розкривають механізм управління ризиками для підприємств, що спеціалізуються на міжнародному туризмі [8]; Р.Б. Кожухівська пропонує системи внутрішніх і зовнішніх факторів, а також організаційно економічного механізму управління ризиками [9].

З аналізу поглядів на управління ризиками на туристичному підприємстві витікає необхідність їх ідентифікації та оцінки за допомогою тих чи інших методів та прийомів, з урахуванням специфіки діяльності відповідних підприємств.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних основ управлінського обліку з метою підвищення його інформативності при управлінні ризиками туристичної діяльності підприємства. Зважаючи на окреслену ціль, нами розроблено такі завдання, серед яких:

— здійснити систематизацію та критичний аналіз існуючих наукових підходів щодо дослідження ризику туристичної діяльності;

— виявити найбільш оптимальні та сучасні методологічні підходи, що сприятимуть оптимальній та комплексній оцінці ризиків в обліку, яка дозволяють певною мірою прогнозувати виникнення туристичного ризику і вживати заходи для його зниження і мінімізації наслідків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведене нами дослідження ризику [10] свідчить проте, що ризик — це ймовірність недоотримання бажаного фінансового результату.

Визначення нами умов визнання ризику дозволяє виявити ризики та оцінити ризикованість ситуації, і, відповідно, допомагає своєчасно прийняти ефективне управлінське рішення. Управління ризиком є багатетапним процесом, мета якого зменшити чи компенсувати вплив ризик-факторів на господарську діяльність підприємства при настанні несприятливих подій [10].

Оскільки, підприємствам туристичної діяльності притаманні певні особливості, які відрізняють її від інших видів діяльності, що обумовлено в першу чергу специфікою туристичного продукту. Тому необхідно визначити поняття туристичного ризику та їх класифікацію.

О.М. Кальченко пропонує розглядати ризик суб'єктів туристичної діяльності як поняття, що характеризує дію, процес або явище, у результаті яких виникає можливість зниження конкурентоспроможності туристичного продукту, що призводить до зменшення попиту на нього, недоотримання очікуваної величини прибутку або понесення збитків підприємством [11].

Автор Н.Є. Кудла стверджує, що ризик у туристичній діяльності — це суб'єктивна оцінка досягнутого результату й обумовлених ним доходу або втрат. Джерелом ризику є невизначеність господарської ситуації, що виникає через безліч змінних факторів і випадковостей, неповноти інформації про туристичний ринок, а також особливостей особистості підприємців [12].

І.М. Школа визначає ризик у туристичній діяльності як ймовірність того, що підприємство зазнає збитків або витрат, якщо прийняте управлінське рішення не здійсниться, а також якщо під час прийняття цих рішень були допущені прорахунки чи помилки [13].

Наступна група авторів [14] ризик у туризмі розглядають як існування ймовірності, що фірма зазнає збитків у випадку, якщо в прийнятих управлінських рішеннях були допущені помилки або прорахунки.

Р.Б. Кожухівська [15] дотримується позиції, що для туристичних підприємств існують ризики невиконання або неналежного виконання умов господарських договорів. Існують приклади анулювання турів через нерегульованість питань стосовно чартерних рейсів з авіаперевізником. Зустрічаються випадки незадовільного обслуговування туристів внаслідок проблем, що раптово виникли, з оператором приймаючої сторони.

Отже, ризиком туристичної діяльності є ймовірність (загроза) втрати туристичним підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у результаті його діяльності.

Виробництво туристичного продукту пов'язане з певними ризиками: фінансовими, політичними, екологічними, комерційними, інфляційними, валютними, інвестиційними тощо. Наявність такої величезної кількості різновидів ризиків туристичного підприємства обумовлює необхідність їх класифікації та розгляду.

Дослідження різних наукових підходів [14; 16; 17] пропонується доповнити ряд класифікаційних ознак туристичних ризиків та їх склад:

- ризики туриста;
- ризики діяльності підприємства, що виникає при формуванні туристичного продукту;
- ризики діяльності підприємства, що виникає при реалізації туристичного продукту.

Ризики туриста — негативні події, які можуть статися з туристом (загроза здоров'ю і життю відпочиваючого), його матеріальні втрати (крадіжки, штрафи, втрата особистих речей), ризики розміщення, транспортні ризики тощо.

Наступними ризиками діяльності підприємства, що виникає при формуванні туристичного продукту можуть бути валютний ризик, цінний, ризик недоотримання або несвоєчасного отримання грошових коштів, ризик упущеної вигоди.

До ризиків діяльності підприємства, що виникає при реалізації туристичного продукту відносять ризики не укладення договорів або відмова від путівки.

Дані класифікаційні ознаки та види ризиків сприятимуть чіткій ідентифікації туристичних ризиків у системі управлінського обліку.

Успіх вирішення проблем туристичних ризиків залежить від ефективної системи управління ними.

Основними розробниками методів, інструментів, стандартів і заходів управління ризиками в цілому і ризик-орієнтованого регулювання фінансових організацій зокрема є Міжнародна асоціація професійних ризик-менеджерів — (Professional Risk Manager's International Association (PRMIA), Стандарт по ризик-менеджменту Нової Зеландії і Австралії (AS / NZS 4360), Канадська і Японська асоціації стандартів, Німецький дослідний фонд (DFG), Швейцарська лабораторія з ризик-менеджменту (RiskLab Switzerland), Організація за стандартами Австралії, Міжнародна вища школа управління ризиками (IGSRM), Комітет спонсорських організацій комісії Тредвея (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission — COSO), Стандарт з управління ризиками Федерації європейських асоціацій ризик-менеджерів (FERMA) і ін [18].

Стандарт, який розробив Комітет спонсорських організацій комісії Тредвея (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, COSO) [19], отримав широке застосування в міжнародній практиці управління ризиками фінансових організацій. Базою розробленого документу є ключові парадигми управління ризиками, крім того цей стандарт містить детальні рекомендації, що стосуються створення корпоративної системи управління різного роду ризиками у рамках конкретної компанії.

Проте система управління ризиками туристичного підприємства має свою специфіку та спрямована на розробку певних дій з мінімізації впливу ризиків, їх виявлення та контролю. Вона складається з певних етапів, які спрощують організацію дослідження ризиків (рис. 1).

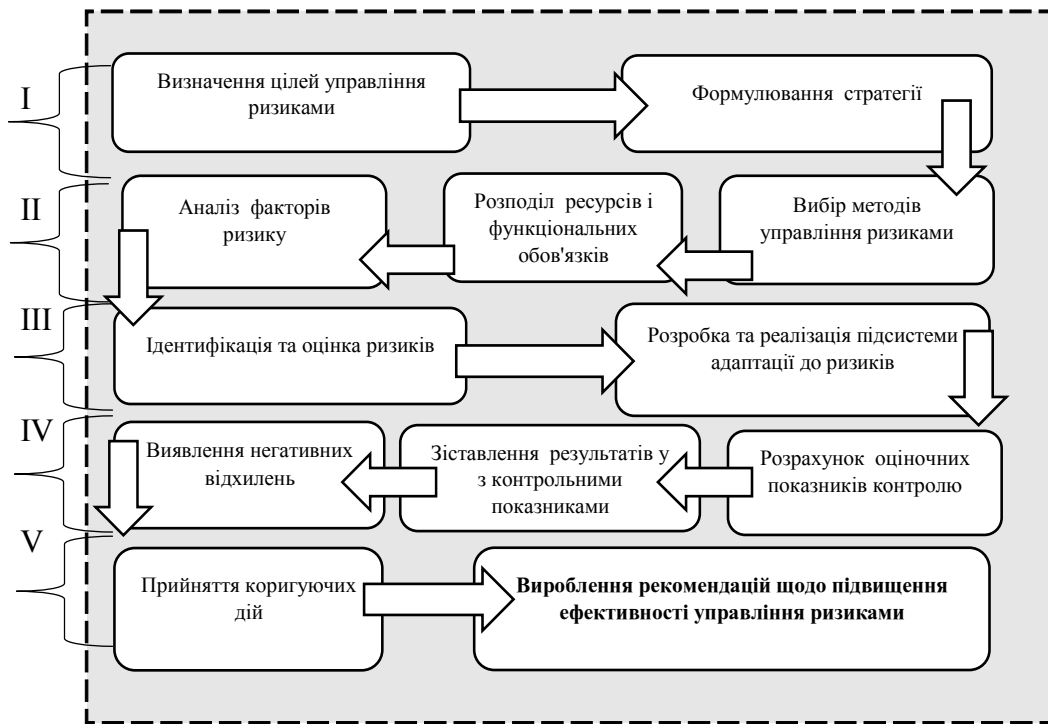

Рис. 1. Етапи управління ризиками туристичного підприємства

Джерело: складено авторами за [14; 15].

Таблиця 1. Класифікація бухгалтерських ризиків за величиною втрат

Види ризику	В, бали	% від планового прибутку
Мінімальний	1	$0 < B \leq 20$
Низький	2	$20 < B \leq 40$
Середній	3	$40 < B \leq 60$
Високий	4	$60 < B \leq 80$
Дуже високий	5	$80 < B \leq 100$

Джерело: складено автором на основі [21].

Перший етап — визначення цілей управління ризиками та формування стратегії туристичного підприємства.

Другий етап включає аналіз факторів ризику, розподіл ресурсів і функціональних обов'язків та вибір методів управління ризиками.

До основних методів управління ризиками на туристичному підприємстві можна віднести [17]:

- бізнес планування;
- диверсифікація (діяльності, партнерів, послуг);
- застосування штрафних санкцій за порушення зобов'язань контрагентами;
- страхування.

Найголовнішим з методів управління ризиками туристичного підприємства є диверсифікація, яка дозволяє запобігти сезонним коливанням та задовольнити потреби туриста підібравши тур за його вимогою.

На третьому етапі проводиться ідентифікація ризиків та визначення їх належності по класифікації, а також їх оцінка та побудова підсистеми адаптації до ризиків.

На наступному, четвертому етапі, передбачається аналіз негативного впливу ризику на туристичне підпри-

ємство та проводиться оцінка контрольних показників. Одним з чинників управління наданому етапі можна назвати процес формування інформації про фінансові ризики безпосередньо у управлінській звітності, де знаходяться усі економічні показники для аналізу наявності ризиків і їх оцінки, по кожному з видів ризиків розкривається їх суть, причини виникнення, способи управління.

На п'ятому етапі здійснюється прийняття коригуючих дій, аналіз та висновки, вдосконалення системи управління ризиками туристичного підприємства.

Таким чином, управління ризиками туристичної діяльності є процес підготовки та реалізації заходів з метою зменшення негативного впливу на економічні процеси випадкових факторів та непередбачуваних обставин. Ефективне управління ризиками не можливо без їх оцінки.

Оцінка ризиків — це процес систематизованого вивчення й узагальнення професійних думок про вірогідність настання несприятливих умов або подій [20].

Тому необхідно використовувати 5-бальну систему оцінки ризиків туристичної діяльності, в якій класифікація за величиною втрат матиме такий вигляд (табл. 1).

Представлений розподіл ризиків умовний, інтервали на шкалі залежать від застосовуваної методики оцінки. Такі характеристики, як істотність, ймовірність, ціна ризику, визначаються в рамках методики системи внутрішнього контролю. В цілому ідентифікація та оцінка ризику є основою для прийняття управлінських рішень, які зводяться до оптимізації, тобто до приведення співвідношення ризик / дохід до прийнятних з точки зору підприємства величин. Показники ймовірності і суми ризику служать обґрунтуванням створення резервів. Головним способом захисту від ризиків є створення системи резервування не тільки для протидії не-

гативним зовнішнім факторам, а й компенсації їх ймовірних негативних наслідків.

Можливі ризики туристичної діяльності для створення резервів на покриття збитків від їх наслідків наведені в таблиці 2.

Такий підхід дає можливість коригування прибутку з урахуванням можливих втрат від наслідки настання ризиків. Як завершального етапу проведеної оцінки бухгалтерського ризику і його впливу на бухгалтерську звітність туристичного підприємства через показники фінансової діяльності рекомендується складання робочого документа "Звіт про формування резервів під ризики". На підставі прийнятого рішення готується Розпорядження про відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з формування резервів під бухгалтерські ризики. Підприємство має право створити такий резерв, але це в обов'язковому порядку повинно бути обов'язково прописано в обліковій політиці.

Для реалізації в практичну діяльність туристичного підприємства необхідно вибирати заходи з максимальним показником економічної ефективності. Результат буде залежати від точності розрахунків, якості, достовірності інформації, повноти проведеного аналізу.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Таким чином, управління ризиком туристичної діяльності можна здійснювати використовуючи різні методи, що дозволяють прогнозувати виникнення ризику і вживати заходи для його зниження і мінімізації наслідків. Управління ризиками — це процес, спрямований на зменшення впливу ризику на кінцеві результати. Туристичний бізнес розвивається в умовах невизначеності, він схильний до безлічі потенційних ризиків, які у свою чергу обов'язково приведуть до додаткових витрат чи до втраченої вигоди. Ефективне управління ризиками дозволяє отримати додатковий дохід, актуалізуючи потребу в проведенні зовнішнього і внутрішнього аналізу ризику, у виявленні і усуненні їх негативної дії на діяльність підприємств. Запропонована нами шкала оцінювання дозволить запобігти значних збитків в умовах ризиковості.

Стаття підготовлена в межах науково-дослідної теми "Облікове забезпечення управління вартістю бізнесу" (номер державної реєстрації 0118U000131), яка виконується в Київському національному торговельно-економічному університеті.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Print?lang=ukUA&id=cde1ee15-1438-40a9-9e08-5eb1ed9bd750>
2. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.Л. Основи туристичного бізнесу: навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 272 с.
3. Нездоймінов С.Г. Концептуальні засади формування стратегії диверсифікації на підприємствах туристичного бізнесу / С.Г. Нездоймінов, Н.М. Андрєєва // Вісник економічної науки України. — 2013. — № 2. — С. 108—112.
4. Кравцова А.В. Класифікація ризиків підприємств туристичного бізнесу / А.В. Кравцова // Вісник ОНУ

Таблиця 2. Імовірність ризиків туристичної діяльності для створення резерву

В, бали	Види ризику		
	Низька ймовірність	Ймовірний	Очікуваний
1	-	-	-
2	-	+	+
3	+	+	+
4	+	+	+
5	+	+	+

Джерело: складено авторами.

імені І.І. Мечникова. — 2013. — Т. 18. — Вип. 4/2. — С. 92—95.

5. Овчаров А.О. Моделирование управления рисками в туристско-рекреационных системах / А.О. Овчаров // Страховое дело. — 2008. — № 6. — С. 33—45.

6. Брич В. Управління ризиками у туристичному бізнесі / В. Брич, С. Крамарчук // Наукові записки. — 2010. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZTNPU/geogr/2010_2/4/002Brich.pdf

7. Школа І.М. Розвиток туристичного бізнесу регіону: монографія / І.М. Школа, Т.М. Ореховська, О.П. Корольчук, В.Ф. Кифяк. — Чернівці: Книги — XXI, 2007. — 291 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/shkola.htm

8. Беднарська О.Р., Свірська О.Б. Управління ризиками міжнародної туристичної діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/30358/3/Vis_570_Menedgmt.%203-8.pdf

9. Кожухівська Р. Б. Управління процесами ризик-менеджменту на туристичних підприємствах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/2456/1/rizik-menedgment%20v%20turismi.pdf>

10. Фоміна О.В. Оцінка ризиків підприємства в системі бухгалтерського обліку / О.В. Фоміна, О.М. Гончаренко // Економічний часопис-XXI. — № 3—4 (2). — 2015. — С. 67—70.

11. Кальченко О. М. Економічна безпека підприємств туристичної сфери [Електронний ресурс] / О.М. Кальченко. — Режим доступу: <http://vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arclj=11id=19>

12. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник / Н.Є. Кудла. — К.: Знання, 2012. — 343 с.

13. Школа І.М. Розвиток туристичного бізнесу: навч. посіб. [Електронний ресурс] / І.М. Школа, Т.М. Ореховська, О.П. Корольчук. — Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/shkola3-3.htm

14. Богдан Н.М., Сухорукова О.П. Дослідження ризиків у туризмі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: file:///C:/Users/Helena/Desktop/Навчальний%20рік%202018-19/стаття%20скопус/ризики%20туризм/business-inform-2016-10_0-pages-206_211.pdf

15. Кожухівська Р.Б. Управління процесами ризик-менеджменту на туристичних підприємствах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2456/1/rizikmenedgment%20v%20turismi.pdf>

16. Михайлова Н.В., Карцева В.В. Класифікація ризиків туристичного підприємства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: file:///C:/Users/Helena/Desktop/Навчальний%20рік%202018-19/стаття%20скопус/ризики%20туризм/1350-2106-1-PB.pdf

17. Беднарська О., Голод А. Управление рисками туристических предприятий как элемент системы экономической безопасности туризма в регионе [Электронный ресурс]. — Режим доступу: file:///C:/Users/Helena/Downloads/3_bednarska_holod%20(2).pdf

18. Анькина А.А. Управление рисками в деятельности финансовых организаций: зарубежный и российский опыт // Интернет-журнал "Науковедение" Том 9, №3 (2017) [Электронный ресурс]. — Режим доступу: <https://naukovedenie.ru/PDF/117EVN317.pdf>

19. Управление рисками организаций. Интегрированная модель, сентябрь 2004 COSO ERM The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission [Электронный ресурс]. — Режим доступу: // URL: http://www.valtars.ru/files/upload/Actual_info/coso_upravlenie_riskami_organizacii_integrirrovannaya_model.pdf

20. Сафонова М.Ф. Методика управления рисками финансово-хозяйственной деятельности в организации / М.Ф. Сафонова, К.В. Мовчан // Международный бухгалтерский учет. — 2013. — № 29 (275). — С. 23—31.

21. Стафиевская М.В. Бухгалтерский учет рисков в коммерческих организациях / М.В. Стафиевская // Международный бухгалтерский учет. — 2014. — № 35 (329). — С. 16—29. — Режим доступу: file:///C:/Users/Helena/Downloads/buhgalterskiy-uchet-riskov-v-kommercheskih-organizatsiyah.pdf

References:

1. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2016), available at: <http://www.me.gov.ua/News/Print?lang=ukUA&id=cde1ee15-1438-40a9-9e08-5eb1ed9bd750> (Accessed 05 Nov 2018).

2. Mal's'ka, M.P. Khudo, V.V. and Tsybukh, B.L. (2004), *Osnovy turystychnoho biznesu [Basics of tourism business]*, Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

3. Nezdojminov, S.H. and Andrieieva, N.M. (2013), "Conceptual principles of the formation of a diversification strategy at tourism business enterprises", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 2, pp. 108—112.

4. Kravtsova, A.V. (2013), "Classification of the risks of enterprises of tourism business", *Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova*, vol. 18, no. 4/2, pp. 92—95.

5. Ovcharov, A.O. (2008), "Simulation of risk management in tourist and recreational systems", *Strakhovoe delo*, vol. 6, pp. 33—45.

6. Brych, V. and Kramarchuk, S. (2010), "Risk management in the tourism business", *Naukovi zapysky*, vol. 2, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZTNP/Geogr/2010_2/4/002Brich.pdf (Accessed 05 Nov 2018).

7. Shkola, I.M. Orekhov's'ka, T.M. Korol'chuk, O.P. and Kyfiak, V.F. (2007), *Rozvytok turystychnoho biznesu rehionu [Development of tourism business in the region]*, Knyhy — XXI, Chernivtsi, Ukraine.

8. Bednars'ka, O.R. and Svirs'ka, O.B. (2006), "Management of international tourism risks", available at:

http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/30358/3/Vis_570_Menedgmt.%203-8.pdf (Accessed 05 Nov 2018).

9. Kozhukhivs'ka, R.B. (2014), "Management of risk management processes at tourist enterprises", available at: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/2456/1/rizik-menedgment%20v%20turismi.pdf> (Accessed 05 Nov 2018).

10. Fomina, O.V. and Honcharenko, O.M. (2015), "Risk assessment of the enterprise in the accounting system", *Ekonomichnyj chasopys*, vol. 3—4, pp. 67—70.

11. Kal'chenko, O.M. (2013), "Economic security of tourism enterprises", available at: <http://vistnic.stu-cn.ua/index.pl?task=arclj=11id=19> (Accessed 05 Nov 2018).

12. Kudla, N.Ye. (2012), *Menedzhment turystychnoho pidpriemstva [Management of the tourist enterprise]*, Znannia, Kyiv, Ukraine.

13. Shkola, I.M. Orekhov's'ka, T.M. and Korol'chuk, O.P. (2007), "Development of tourism business", available at: http://tourlib.net/books_ukr/shkola3-3.htm (Accessed 05 Nov 2018).

14. Bohdan, N.M. and Sukhorukova, O.P. (2016), "Risk Research in Tourism", available at: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&-IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/binf_2016_10_32.pdf (Accessed 05 Nov 2018).

15. Kozhukhivs'ka, R.B. (2014), "Management of risk management processes at tourist enterprises", available at: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2456/1/rizikmenedgment%20v%20turismi.pdf> (Accessed 05 Nov 2018).

16. Mykhajlova, N.V. and Kartseva, V.V. (2016), "Classification of the risks of a tourist enterprise", available at: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/viewFile/1350/1066> (Accessed 05 Nov 2018).

17. Bednars'ka, O. and Holod, A. (2015), "Risk management of tourism enterprises as an element of the economic security of tourism in the region", available at: <http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171426535> (Accessed 05 Nov 2018).

18. An'kina, A.A. (2017), "Risk management in the activities of financial organizations: foreign and Russian experience", *Ynternet-zhurnal "Naukovedenye"*, vol. 9, no. 3, available at: <https://naukovedenie.ru/PDF/117EVN317.pdf> (Accessed 05 Nov 2018).

19. COSO ERM The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (2004), "Risk management of organizations", available at: http://www.valtars.ru/files/upload/Actual_info/coso-upravlenie_riskami_organizacii_integrirrovannaya_model.pdf (Accessed 05 Nov 2018).

20. Safonova, M.F. and K.V. (2013), "Methods of risk management of financial and economic activities in the organization", *Mezhdunarodnyj bukhgalterskiy uchët*, vol. 29 (275), pp. 23—31.

21. Stafyevskaia, M.V. (2014), "Risk accounting in commercial organizations", *Mezhdunarodnyj bukhgalterskiy uchët*, vol. 35 (329), pp. 16—29.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2018 р.